

Hoe ik mijn onschuld verloor

Jacobus Vis

Hoe ik mijn onschuld verloor

BraveNewBooks

ISBN: 978 94 648 0627 4
Omslagontwerp: Jacobus Vis
Copyright 2024 Jacobus Vis
Jaar van uitgave 2024
Uitgegeven via Brave New Books

Een offer brengen

Op de dag dat de postbode het bericht van mijn gedwongen inlijving in het leger bij mij thuis had bezorgd, fietste ik van de avondschool in de stad naar huis, gelegen in het agrarisch dorp Z. Het regende, zo'n echte druilregen en het was half elf geweest op de klokkentoren toen ik de brug naar de Dorpsstraat in mijn dorp naderde. Voor mij fietste er nog iemand door dit hondenweer, waarop ik inhaalde. Toen ik tot vlak erachter fietste en de duistere figuur ving in het zwakke licht van door mijn fietsdynamo opgewekte stroom, zag ik dat het een man was met een hoed op. Hij bewoog zich moeizaam voort met de hakken op de trappers, zijn achterlicht deed het niet.

Over de brug moest ik meteen naar links, een sterk hellende afslag inslaan naar een smalle weg langs het water, dat dan ook 'Het Watertje' heet. Een schilderachtig weggetje met draaibruggetjes voor de deur bij de mensen die aan de overzijde wonen. De man voor mij haalde met uiterste krachtsinspanning de kop van de brug maar ik ging niet voorbij om hem niet in de wielen te rijden. Het leek dominee Postuma wel, waarvan mijn vader heeft gezegd dat hij als brenger van Godswoord zich wel erg moeizaam en lamleendig met de hakken op de trappers voortbeweegt.

Mijn vader is uit een katholiek milieu afkomstig, maar voor de dienaars van dat geloof heeft hij door traumatische ervaringen in zijn jeugd, geen goed woord over. Hij doet nergens aan, zegt hij. 'Dan is hij atheïst,' is mij onlangs verteld. Al doe je nergens aan, je bent toch altijd wat. Mijn moeder komt uit een christelijk gezin en is hervormd maar mijn vader heeft er geen bezwaar tegen dat ze haar kinderen in dat geloof opvoedt. 'Het is beter voor later dat ze ergens bij horen,' had hij gezegd. Moeder is trouw aan haar geloof en in haar gebeden vraagt

ze God om vergeving voor haar ongelovige echtgenoot. Haar kinderen moesten deelnemen aan de catechisatie van dominee Postuma, maar mijn broers, een tweeling, dachten zeker dat de bijbel een sprookjesboek was en spotten er dikwijls mee. De man voor mij volgde dezelfde weg die ik moest gaan. Over de brug sloeg hij links af de weg in langs 'Het Watertje' die hier steil afloopt. Met een gang ging hij naar beneden maar er staan twee palen in de weg die groot verkeer moeten tegenhouden. De binnenbocht houdend ging hij recht op zo'n paal af. In een flits zag ik hem al tegen die paal smakken en bewusteloos neerzigen met een gat in zijn hoofd waar het bloed uit gutste en ik mijn vingers op moest houden om het te stoppen. Waar zou ik zo gauw hulp vandaan kunnen halen, op dit uur ligt iedereen al in bed en niemand hier heeft telefoon. En als dit de dominee was, kon ik die ook niet te hulp roepen.

Met een handig stuurbeweging ontweek hij echter het obstakel, poogde niet te remmen maar bleef met zijn gang van de afdaling profiteren. Misschien verzijn ik hopeloze gebeurtenissen uit verlangen iets opzienbarends mee te maken in dit saaie dagelijkse leven. Toen we beneden onder de straatverlichting doorreden, zag ik de regenstraaltjes zichtbaar worden, maar ook dat het inderdaad de dominee was.

Ik reed hem achterop en ging naast hem fietsen. "Goedenavond dominee"

"Goedenavond jongen."

"Weet u dat uw achterlicht het niet doet?"

"Oh jongen is het gedoofd, dat is niet goed, maar het licht des Heeren dooft nooit."

"Ja dominee."

Wij zijn inmiddels bij het laantje naar de pastorie aangekomen, die de dominee wel zal inslaan.

"Zo, ik ben bijna op mijn standplaats weergekeerd, voor straks welterusten jongen." "Insgelijks dominee."

"Het watertje" de naam voor dit gedeelte van de vaart langs de huizen, eindigt bij een boogbrug over een zijtak ervan, waarover mijn weg zich rechtdoor vervolgt. Aan de linkerzijde kabbelt de vaart verder als de 'Watering' het schier eindeloze weidegebied binnen. Ik moest de

boogbrug over en trapte stevig door om er bovenop te komen, free-wheelde naar beneden, drie huizen voorbij, sloeg rechts af een donkere poort binnen waaraan een paar huizen grenzen en de laatste de onze was. Mijn fiets zette ik in het schuurtje achter ons huis, stroopte daar mijn druipende regenbroek van mijn benen en hing hem over de waslijn. Ik rammelde van de honger want dit was het tijdstip dat ik mijn avondeten, opgewarmd door mijn moeder, kon gaan nuttigen. De duur tussen het einde van mijn werktijd en aanvang van de avondschool was te kort en de afstand naar huis te lang om 's avonds voor de aanvang van de school nog te kunnen eten. Zodoende was het overgezet naar dit late tijdstip. Ons huis kwam je via de buitendeur de keuken binnen. Als ik de deur met mijn sleutel had geopend, moest ik altijd als de wiedeweerga de huiskamerdeur openen anders ging onze hond Wanda er hevig tegen staan krabbelen om mij te begroeten en beschadigde hij de verf. Mijn vader had pas de binnen boel opgeknapt om mijn moeder meer thuisgevoel te geven, want zij had maar één wens: weg uit het dorp. Doch in deze tijd van woningnood was daar geen kijk op. Volgens de autoriteiten zal die in de jaren zestig opgelost zijn, als de bouwvakkers hard doorwerken en zich het lage loon laten gevallen. Maar wat was er met Wanda aan de hand, normaal springt hij bij onze begroeting hoog tegen mijn borst op maar nu kwam hij bedremmeld naar mij toe, met doorgezakte poten, de oren plat op zijn kop. Hij leek zo wel half zo groot, meer het formaat dat moeder vroeger wenste, dacht ik nog. De andere zijde van ons huis was overpad van de burens wiens kinderen en vriendjes er soms gebruik van maakten om bij die malle protestanten door het venster te gluren. Onze waakzame hond Wanda veegde dan in razernij de bloempotten van de vensterbank.

Dan mopperde moeder: "Die hond is eigenlijk veel te groot voor ons huis." Wij hadden hem als klein jonkie gekregen en zijn groei hou je niet tegen. Stond er ook nog een bloemtafeltje dat tegen de grond ging die ze weigerde weg te halen "Hij moet er maar aan wennen," vond ze. De laatste tijd reageerde hij er niet meer zo op, hij is oud aan het worden dacht ik. Als hij zo bedrukt was, moest er iets met moeder zijn. Een treurende moeder was aan Wanda af te lezen. Hij was vast het meest op haar gesteld. De enige echter die hem bij wangedrag door

een waarschuwing kon stoppen, was mijn vader, maar die was al voor de nachtdienst naar zijn werk een bedrijf dat mede onderdelen van boortorens construeerde voor de Shell Oil Company. Misschien zult u denken ‘Shell?’ dan zal hij wel een goed loon vangen. Vergeet het maar, dit constructiebedrijf was bij aanbesteding door de Shell het laagste in prijs, dus na het lage basisloon van de arbeiders, bepaalde de uitkomst van de tijdschrijvers of ze er nog wat bij konden “stompen” zoals mijn vader dat noemde. Het was de tijd van loonmatiging.

In het schouwtje van de keuken stond op het gasstel mijn eten warm te worden. Ditmaal sloeg ik het lichten van de deksel op de braadpan over, om te zien wat het vanavond te eten gaf, maar stapte snel de huiskamer binnen. Mijn moeder was uit haar stoel opgestaan, een rode blos kleurde haar wangen, ze stond er zo te zien vertwijfeld bij.

“Mam, weet u met wie ik een eindje mee fietste, de dominee, er is toch niemand plotseling overleden?” vroeg ik met opgewekte en onschuldige toon ter afzwakking van wat er aan eventuele narigheid zat aan te komen. Niet dat ze een notoire zeurpiet is, integendeel, ze kon die de domme dorpse praatjes niet goed verdragen. Ze had in haar jeugd jaren als meisje voor dag en nacht bij welvermogenen, hoogstaande families gediend. In de begintijd voor slechts een rijksdaalder per week maar ze had er veel opgestoken, meer dan in de fabriek, bij de boeren of waar volksmeisjes in die tijd aan het werk werden gezet. Ook het A.B.N. spreken, had ze daar opgedaan, wat haar onderscheidde van onze burens.

“Dat weet ik niet jongen, kijk eens wat er voor je gekomen is, je oproep voor het leger” zei ze opgewonden.

Ze overhandigde mij een envelop, zo te zien van een officiële instantie zoals van het gemeentehuis voor een visvergunning of De Raad van Arbeid voor ouderdomssegeltjes. Deze echter kwam van het ministerie van defensie en die houden zich met heel andere dingen bezig, met zaken van landsbelang schoot me te binnen, meegedeeld op de dag van keuring voor militaire dienst, zo’n anderhalf jaar geleden.

‘Nou maak hem eens open,’ zei ze en gaf mij een van haar breinaalden.

Toen ik de envelop ermee openscheurde en de brief eruit haalde,

bleek het te zijn wat moeder al had gezegd: de oproep om in verplichte militaire dienst te treden.

Mijn moeder was niet verrast over de aard van de inhoud begreep ik en vroeg dan ook: “Hoe wist u dat het de oproep was?”

“Een brief van het ministerie van defensie, nou die sturen je geen wenskaart toe. Flip de postbode gaf het mij persoonlijk en zei ‘Je zoon moet opkomen voor dienst’. Ik heb er de laatste tijd aan gedacht en hoopte maar dat je pas aan het eind van het jaar aan de beurt zou komen. Dan zijn je broers klaar met hun opleiding en gaan ze ook geld verdienen, want ik moet nog veel betalen aan dat instituut. Je vader zei: ”Regel een afbetaling,” maar ik heb al een afbetalingsregeling.”

Ze zal deze ingreep en gevolgen voor ons gezin al heftig aan mijn vader hebben voorgehouden.

“Jullie hebben toch geen ruzie gehad hè, Wanda is zo confuus.”

Met de kop plat op de grond maar met een paar ongeruste ogen naar boven gericht, neemt hij ons op.

“Je bent lief en een grote hond,” zei ik

Staart zwaaiend en kontje schuddend, komt hij naar ons toe kruipen. Ik aai over zijn kop en masseer hem tussen de oren.

Met een zucht en zo te zien opgelucht gaat hij aan onze voeten liggen.

“Dat ze mij nou de periode waarin je wordt opgeroepen niet opgaven, ik heb er bij de keuring nog naar gevraagd. ‘Oh, dat gaat zeker nog twee jaar overheen’, hebben ze toen gezegd.”

“Heb jij er dan niet eens zo nu en dan aan gedacht?”

“Oh jawel, maar als het geen Sinterklaas is, ga je niet telkens in je schoentje kijken.”

“In naam der koningin staat er, waarom zetten ze dat nou erop en niet eens haar naam?” vroeg moeder.

“Dat staat ook op beslagleggingen, veroordelingen en meer van dat officieel gedoe.

Het is niet dat zij ze gaat ophalen met de Gouden Koets maar omdat ze bij ons de koningin of koning het hoofd van onze regering hebben gemaakt en niet door verkiezingen weggestuurd kunnen worden.”

“Maar we hebben toch een minister-president?”

“Ja, nu Vadertje Drees, maar bij de volgende verkiezingen krijgen we misschien weer een ander. Daarom nemen ze haar, denk ik, bovendien staat ze dikwijls klaar om een lint door te knippen of tentoonstelling te openen.”

“Krijgt ze er ook voor betaald?”

“Dat zou ik denken, meer dan de minister-president en ze betaalt ook geen belasting,” zegt van Dijk van onze school. Ze is de rijkste vrouw ter wereld en beschikt over paleizen, landgoederen voor jachtfestijnen, bezit de Koninklijke Stallen in Den Haag, heeft privé vluchten naar het buitenland voor dinertjes met vertegenwoordigers en potentaten van een land en noem maar op en nog veel meer faciliteiten die ze wenst.”

“Leer je dat op die school?”

“Het behoort niet tot de lesstof, maar bij Rechtskennis praat de leraar er weleens over, meestal als er tijd rest voor de laatste bel gaat.”

“Dan mag hij wel oppassen, anders is hij zijn baan kwijt

“Hij vertelt niets verkeerd over ze en hij zegt: ‘Het zijn gewoon feiten die iedereen kan weten die zijn nek uitsteekt. Er wordt ook wel gekletst dat Prins Bernhard die ze hierheen hebben gehaald om met Juliana kinderen te fokken, helemaal niets om haar geeft.’”

“Jongen toch, wat zeg je me daar fokken, je moet wel een beetje respect in acht nemen.

“En zij net zomin om hem, ze haten elkaar volgens van Dijk, een echt sprookje dus. ‘Prins Bernhard als enige man, beschouwt zichzelf al als een soort koning, want Juliana is niet zo erg snugger,’ zegt hij. “Het zou beter zijn als ze jongens hadden, dan stond Bernhard de koning te wachten en zou hij niet met zoveel verering en onderdanigheid door iedereen worden benaderd.”

“Ja, dat zou leuk zijn, een stel jongens, die als rekrut met de soldaten hun militaire opleiding volgen en zouden laten zien hoe het is om soldaat te worden.”

“Ja, zelf hun schoenen poetsen, knoop aanzetten en hetzelfde zakgeld krijgen. Nee, dan komt er te veel aan het licht. Degene die koning gaat worden, loopt net als prins Bernhard bij officiële gelegenheden in uniform van een hoge legerleider rond, de borst getooid met helden lintjes van gemiste veldslagen en wijn drinken met de Paus.”

“Wordt zo’n koning altijd in het leger ondergebracht?”

“Ja in show uniform ervan bij parades maar niet om te vechten, want dan zijn ze het eerst gevlucht. Als ze zo iemand bijvoorbeeld de portefeuille van landbouw zouden geven”, dan hebben we hier zo hongersnood.”

“God jongen van wie weet je dat allemaal, zeker van je schoolmaker?”

“Ja, van Dijk is erin geïnteresseerd en ik ook wel. Hij krijgt het van zijn vader te horen die zegt dat ze het volk laten geloven dat dat ze van de Prins van Oranje afstammen wat niet waar is. De laatste Oranje is in zestien zoveel overleden. Bovendien zijn wij altijd een republiek geweest Het koningshuis is met bedrog in stand gehouden.”

“Wat zeggen de andere jongens ervan?”

“De andere jongens kan het geen moer schelen wie er het hoofd van onze regering is, al was het een kameel.”

“Luister jongen, één ding moet je me beloven, eerlijk beloven, dat als je straks in dienst bent hierover niet zult praten. Als jij je wijsheden daar gaat verkondigen, komt dat gauw bij de hoge officieren terecht. En het leger is erg verknocht aan het koningshuis, misschien komen wij dan op de lijst van communisten te staan. En al zeg je: ‘Iedereen kan het weten die zijn nek uitsteekt,’ het zal je niet helpen.”

“Ja mam, ik beloof het. Datum van opkomst: 1 april. Dat verrast mij 1 april?” zei ik verbaasd. ‘Is dat serieus denkt u?’

“Ja jongen dat staat er. Je denkt toch niet dat ze daar grapjes maken?”

“Plaats van opkomst Ossendrecht. Station van aankomst Bergen op Zoom, dat moet dicht bij de Belgische grens zijn,” zei ik

“Zo ver weg?” vroeg mijn moeder.

“Ja het staat er.”

“Waarom moet het zover?”

“Misschien om de Belgen te intimideren. In 1831 geloof ik, heeft Willem I die zichzelf tot onze en hun koning had uitgeroepen, een tien daagse mislukte veldtocht tegen ze ondernomen, want de Belgen moesten hem niet.”

We lezen verder: Wedde 75 cents per dag stond er.

“Dat is zeker koffiegeld,” zei ze.

“Nee mam, dat is loon of salaris voor soldaten, een generaal krijgt dat ook.”

“Wat 75 cent per dag?”

“Nee natuurlijk niet, ik bedoel bij hem heet zijn salaris ook zo.”

“Zo en dat van jou, daar moet je zeker ook nog van sparen?”

“Dienstplicht is een offer voor je vaderland, is ons bij de keuring gezegd.”

“En degenen die zijn vrijgesteld zoals de Jehova's of afgekeurd, die zeker niet. Niet dat ik gewild had dat je afgekeurd zou worden, nee zeg de schande.”

Een geur van voedsel dat stond aan te branden, drong tot de huiskamer door.

“Oh God jongen, je eten,” zei ze en rende naar de keuken.

Ik hoorde de deksel van de braadpan op het aanrecht kletteren.

Als ze even later met een dampend bord binnenkomt, zegt ze: “Het is niet erg, je proeft het niet eens. Die waaraan korstjes zitten heb ik in de pan gelaten, want er is genoeg.”

Terwijl ik zat te eten, las mijn moeder hardop verder: “De militair is tijdens de opleiding van de zaterdagmiddag tot zondagavond vrij van dienst.”

“Dat is alvast een meevaller,” dacht ik.

“Defensie verzorgt en vergoedt eenmaal per maand vrij reizen naar huis, de overige weekeinden is dat voor eigen rekening. Dat moest ze wel een paar keer overlezen om het goed tot zich te laten doordringen. “Het reisgeld zelf betalen, zei ze, “dat offer zou ik het vaderland ook nog wel willen brengen, maar dat kan er echt niet af. Een retour voor de trein daar helemaal naar toe, wat zal dat wel niet kosten? Je beide broers volgen nog die opleiding en krijgen bij die uitgeverij soms wat tekenwerk, maar de verdiensten zijn niet hoog en daarom kunnen ze maar weinig naar huis komen. Over twee jaar zullen ze ook voor militaire dienst worden opgeroepen. Ging je eindelijk zoveel verdienen dat we dachten nieuwe kleren met je te kunnen gaan kopen, omdat je bevorderd was op je kantoor, roepen ze je op voor dienstplicht. Want je moest er ook netjes bijlopen voor de heren collega's, die zelf zo'n moeite hebben om zich als meneer te vertonen. Want hebben ze niet allemaal

gegraaid tussen de ingezamelde kleding voor de slachtoffers van de watersnoodramp, die was opgeslagen in jullie bedrijfshal. Ze hebben er allemaal wel een knappe broek, colbert of pak aan overgehouden, zoals je zelf gezien hebt. Jou hebben ze dat jasje in je handen gedrukt. Niet dat ik er wat van had willen hebben, oh nee! Je vader was woest: “Breng maar terug, dit is je reinste diefstal.”

De litanie van een moeder die met de verdienste van een vakman en die van haar werkhuis in herrijzend Nederland met het vastgestelde loon, nauwelijks de eindjes aan elkaar kon knopen. Maar dan ontspande ze zich en keek alsof ze dacht hoe van twee centen er drie te kunnen maken. “Weet jij welke tante er in Bergen op Zoom woont. Daar moest ik even over nadenken, “Van vaders kant?” vroeg ik.

‘Ja, tante Marie zijn oudste zus, ze is met een Brabander getrouwd.’

Is dat niet het mens dat zo streng voor haar kinderen is en haar man onderdrukt?”

“Nou ja, ze is wel precies met de opvoeding en haar man is nou eenmaal een stille.

”Bergen op Zoom?” vroeg ik, “heeft dat met de watersnoodramp niet onder water gestaan? “Nee jongen, anders hadden wij het wel gehoord als dat was gebeurd. Ze denkt dat je vader zich van hun zaligmakende kerk heeft afgekeerd omdat hij mij heeft getrouwd. Ik zal het morgen eerst met je vader bespreken, maar die heeft vast geen bezwaar dat ik haar gelijk zal schrijven of je bij hun in de weekeinden terecht kan. Dan heb je een tehuis en iemand waarop je kan terugvallen. We hebben heel lang geen contact meer met ze gehad maar dat ligt aan de grote afstand tussen ons.”

De schoonzus had direct teruggeschreven dat hij welkom was. “Ik heb alleen meiden en vind het leuk eens een jongen over de vloer te hebben,” besloot ze haar briefkaart. “Binnenkort is ze jarig,” zei mijn moeder, ‘ze wordt dan vijftig. Je moet haar dan maar ‘s gaan opzoeken om kennis te maken en haar alvast bedanken.”

Dat had ze ook geregeld, want mijn vader bemoeide zich nauwelijks met zulk soort zaken. Hij werkte zes dagen in de week, gaf zijn loon af, behield geld voor twee pakjes shag en op de zondagen viste hij meestal.

Oom Kees

Een zondag, een week later kwam oom Kees bij ons thuis, hij was met mijn vader mee wezen vissen. En schrale man met donker haar, die met een van mijn vaders zusters is getrouwd. Hij heeft een Frans-klinkende achternaam en is altijd in opgetogen stemming.

“Zo jongen moet je soldaat worden,” begroette hij mij. ‘In dienst word je man,’ heet dat tegenwoordig. In veertig hebben ze mij ook opgeroepen om een geweer te pakken en dapper te gaan doen tegen een duizendvoudige overmacht. Pieuw, pieuw, als wespen vlogen de kogels me rond de oren en ik wist niet eens waarvandaan. Waar moest ik heen schieten? Veel maten hadden al het loodje gelegd en ik dacht dat ga jij straks ook niet navertellen, smeer ‘m Kees! Helaas is dat desertie en daar krijg je de kogel voor op bevel van een officier dat moet worden uitgevoerd door je eigen makkers. Maar van mijn officieren kon ik er niet een meer ontdekken, die waren hem al gesmeerd, er tussen uitknippen was dus niet meer zo gevaarlijk. In de katjes kruipgang, onder kogelregen, ben ik plat op mijn buik naar het dichtstbijzijnde huis gekropen.”

“In de katjes kruipgang?” vraag ik lachend.

“Ja zo heet dat in ’t leger, dat moet jij straks ook doen. Onder laag gespannen prikkeldraad op je buik door de modder kruipen. In dat huis zaten de mensen in de kelder, maar hadden liever geen militair in hun midden en gaven me een burgerkloffie. Zo kon ik dat verrekte uniform uittrekken waar die moffen zo graag gaten in wilden schieten. Had ons landsbestuur uit verstandige mensen bestaan, dan hadden ze onderhandeld en misschien nog een aparte status kunnen bereiken. Zo van: ‘Willen jullie zo graag bezettertje spelen, kom maar binnen met je knecht.’ Maar die figuren aan de top die zelf geen risico lopen een

gat in kostuum of uniform te krijgen geschoten, zijn er niet op uit om levens te sparen, juist als er veel vallen, geeft aan hoe dapper ze zelf zijn geweest. En de door onze regeringen hooggeplaatste familie moest nog tijd hebben om naar comfortabele plaatsen te vluchten, net als die figuren die een regering in ballingschap gingen vormen. Die hebben ons op 't eind, in samenwerking met koningin Willemien, nog besluiten opgelegd om het treinverkeer stil te leggen, waar die Mof nauwelijks last van had maar onder onze burgers er nog eens velen ellendig door honger aan hun einde kwamen. Maar hier komt geen oorlog meer dat geluk heb je. Degenen die toch nog echt soldaatje willen spelen, kunnen zich opgeven voor acties zoals in Korea. Onze held Prins Bernhard stond toen bloedgeld duizend piek de man aan deze vechtjassen uit te delen. Hij had ze natuurlijk liever in eigen zak gestoken, maar zijn tijd komt vast nog. Goede raad, geef je nooit op voor een militaire actie, zelfs niet om de diamanten van de koningin te redden. Hoe humaan ze het ook voorstellen, jij zit achteraf met de gebakken peren. Nu moet jij vrijwel gratis voor niks voor die bonzen, man worden. Veel geluk jongen.”

“Gras is voor de knijnskes”

Op de zaterdag dat mijn tante Marie jarig was, stond ik in de Dorpsstraat bij de halte van de bus die 's ochtends maar eenmaal voorbijkwam, te wachten om me naar het eindpunt bij het station NS in de stad te laten vervoeren. Er stonden nog enkele belangstellenden te wachten, waarschijnlijk om hun halve dag werkplicht op de zaterdagmorgen te gaan vervullen. Op mijn werk heb ik mijn oproep getoond als een ontslagbewijs uit de gevangenis met een air als een gevangene die jaren onschuldig vast had gezeten. Voor de zaterdag had ik vrij gevraagd.

“Vrij? Waarvoor?” vroeg de chef-de-bureau.

“Om onderdak te regelen voor de weekenden als ik daar in dienst lig”

De chef de bureau had geen bezwaar, als de exportbaas waarbij ik was ingedeeld mij kon missen. De vrees dat die zou zeggen: “dat kun je toch ook op zondag doen,” was gering, want hij bezette een belangrijke post in het Gereformeerde kerkbestuur van de gemeente waar ook mijn werkgever gevestigd was. Zoals bekend is deze religie erg gesteld op zondagsrust. Mijn collega's oudere conservatieve mannen die allen de mening huldigden: ‘In het leger word je man’ vonden het uitstekend dat onze ‘Armee onder de NATO’ mij voor mijn vorming onder discipline nam. De wachtenden bij de bushalte die, als vrijwel iedereen voor de wederopbouw van ons land ook op de zaterdag moesten werken, begonnen al hun uurwerk te raadplegen. Maar daar kwam zuchtend en steunend de oude rammel bus de Dorpsstraat binnen rijden, want de buslijn die een particulier initiatief was, kon waarschijnlijk geen nieuwe bekostigen. De chauffeur die door de wachtenden met Sjaak werd aangesproken, begon de passagiersgelden te innen terwijl de dieselmotor aarzelend doorschudde en de lange versnellingspook mede

de maat aangaf. Ik gaf Sjaak zo'n vodje van een biljet van een gulden die er altijd uitzien alsof het geen betaalmiddel meer is, maar ik kreeg een vervoersbiljetje en flink wat muntjes terug. En toch waren er nog mensen voor wie de bus te duur was en bij weer en wind naar hun werk gingen lopen of fietsen. Na enkele stopplaatsen in het dorp en in de stad bereikte de bus het eindpunt bij het station NS. Daar ging ik het vertrektijdenbord raadplegen en zag dat de trein die over een klein halfuurtje binnenliep op ongeveer de door tante verwachte tijd in Bergen op Zoom zou arriveren. Het bedrag voor een retour naar die plaats was hoog genoeg om mijn moeder in de gordijnen te jagen. Terwijl ik op het perron stond te wachten, bedacht ik dat eenmaal in de vier weken een extra trein werd ingezet om een weekeinde vrij reizen voor de rekruten te verzorgen. Voor de overige weekeinden moest de soldaat in wording bedenken hoe thuis en tijdig terug in de kazerne te geraken. Zelfs zonder koffie drinken of sjekkie roken, kon je met een wedde van vijfenzeventig cent per dag de treinkosten niet uitsparen. Daarvoor moest een beroep op familieleden en meelevendenden vrienden worden gedaan, waarvan de autoriteiten aannamen dat die, ondanks deze schrale tijd, zonder morren hun portemonnee wel zouden trekken. Dit spoortraject was misschien wel het drukst om soldaten te vervoeren van ons land maar beslist niet gratis of tegen sterk gereduceerde prijs. Om niet in de kazerne te moeten rondhangen, was voor mij dus de oplossing bedacht buiten dat weekeinde vrij reizen de overige nachtjes bij mijn tante door te brengen en mee te eten. Thuis had ik mij voor de dienstplicht in naam der koningin geboden, steeds ernstig en zorgelijk opgesteld, want die was een inbreuk op ons gezinsinkomen en mijn toekomstperspectieven. Maar nu kreeg het zorgeloos aspect van: weg van dat kantoor met die zedenprekers en weg met die drukkende avondstudie, de overhand. Eenmaal in de trein gezeten kreeg zelfs een gevoel van bevrijding me te pakken, net als bij koeien, die de hele winter in de stal opgesloten, in het voorjaar in de weide worden losgelaten waar de zware kolossen van vreugde de meest dartele sprongen maken. Niet dat ik me hardop met koeien zou vergelijken maar ik had van de week juist weer zo'n vreugde explosie van de anders zo suffe dieren gezien, wat aangeeft dat zelfs na vele generaties uitgemolken te zijn en na

zes jaar in het slachthuis te eindigen, nog vreugde in hen huist. Ik keek door het raam waar het landschap voorbijgleed en dacht aan wat ik na mijn diensttijd zou gaan doen. Niet weer op kantoor de hele dag over papieren en cijfertjes gebogen en meestal onder kunstlicht. Misschien wel treinbestuurder, al viel er weinig te sturen maar je moest op de seinen letten, op rijtijden en je passagiers, dus altijd op je qui-vive zijn. Op de stations van de grote steden stapten meer passagiers uit de trein dan erin. Er was weinig animo om naar het zuiden te reizen.

Ik ervoer de treinreis als een breekpunt in mijn leven en keek eens glunderend naar de medepassagiers om mij heen, maar niemand keek een beetje verheugd, optimistisch of gewoon zorgeloos, iedereen zat stilzwijgend naar niets te kijken, leek het. Opeens donderde de trein met een hol trommelend geluid over een brug, de Moerdijkbrug wist ik. Daarna was er nog een stop maar toen zette de trein de vaart erin naar mijn plaats van aankomst. Ineens dacht ik eraan dat mijn nichtje Bea mij van de trein zou halen. Het enige gegeven dat ik had was dat ze binnenkort zeventien zou worden. Hoe moest ik haar herkennen tussen al dat publiek op zo'n station? Er was niets afgesproken zoals een roos in mijn knoopsgat steken of een rooie boerenzakdoek om mijn hals binden. Mijn tante die tot nu toe praktisch leek ingesteld, had alleen maar plaats en tijd bepaald, maar niet aan de romantiek van ontmoetingen gedacht. Ik kon toch niet op elk opgroeïend meisje afstappen en vragen: "Ben jij mijn nicht?" Een stuk papier waar ik op kon schrijven: 'Hier neef Gerard' had ik ook niet bij me. Wel een vulpen die ik voor mijn achttiende verjaardag cadeau had gekregen en gevuld had met inkt. Maar het was al te laat de trein begon in te houden en even later liepen we station Bergen op zoom binnen. Ik stapte op het perron en liep eerst een stukje met de naar de uitgang reppende passagiers mee maar bleef vervolgens stil als een standbeeld staan en keek hulpeloos om mij heen. Komt een meisje met een gezichtje dat ik aan engelen toedacht op mij toe en vroeg schuchter: "Gerard zijt gij het?" met een zachte g. "Ja," zei "ik ben het. Hoe heb je me zo gauw gevonden?"

"Moeder heeft gezegd: "Wacht tot iedereen naar de uitgang rent, wie blijft staan is je neef."

Tante was niet voor één gat te vangen. Op weg naar tantes huis

wist ik niets over familieomstandigheden ter sprake te brengen. Het gebruikelijke: “hoe gaat het met jullie?” stond al op de heen en weer gezonden briefkaarten.

Misschien nog: “met de poes?” Maar daar was nog niet over gerept. Dan maar iets algemeen en vroeg: “Hebben jullie hier geen koeien?”

“Nee, het is hier hoofdzakelijk tuinbouw,” zei ze.

“Ook geen olifanten?” grapte ik, want ik wilde een vertrouwelijke sfeer scheppen.

“Ge zijt een malloot,” zei ze lachend. “Wij, onze stad staat bekend om onze asperges.”

“Wat zijn dat voor beesten?”

Ze schiet in een proestlach: “Kent ge ze niet? Het is groente dat onder de grond groeit, waarvan de stelen die eruit komen worden gegeten.”

“Is het lekker? Het is zeker erg duur?”

“Ik vind het lekker. Moeder heeft iemand waar ze die goeikoop kan halen. Ik zal haar vragen ze te bereiden als gij komt eten. Aanstaande maand beginnen ze met rooien.”

Bij tantes huis aangekomen, kwam niet een van de overige drie nichten spontaan naar buiten stormen om mij te begroeten.

“Ria en Lena moeten nog van hun werk komen en Jo is al uit huis, ze is getrouwd en baat een frietkraam uit,” zei Bea die mijn teleurstelling zeker aanvoelde.

Ja dom, dacht ik van mezelf, vandaar dat alleen Bea me kon ophalen.

Bea nam mij mee naar binnen waar een oudere vrouw met een streng gezicht, tante nam ik aan, op mij toe kwam. Ik heb maar gelijk mijn hand toe gestoken om haar te feliciteren, want Moeder had mij ernstig op het hart had gedrukt: “Je moet haar direct feliciteren, echt iets voor jou om het te vergeten. Nooit met je gedachten ergens bij, altijd in dromenland.”

Hier werden echter geen handen geschud maar gezoend. Ik trachtte haar niet te hoeven zoenen, niet vanwege dat strenge gezicht of die behaarde pukkel op haar wang, maar bij ons zoenen we niet. Ze stak echter haar gezicht dwingend op me toe en toen moest ik wel, want ik kon moeilijk haar hoofd van mij afduwen. De vrouwen zoenen is onder